

V. RECENZII

**EMANUEL POP, FĂGĂDUINȚĂ ȘI ÎMPLINIRE.
PERIOADA PATRIARHIILOR BIBLICI,
ED. PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ, CLUJ-NAPOCA, 2022, 408 P.**

Sub egida prestigioasei Edituri Presa Universitară Clujeană a văzut recent lumina tiparului, cu binecuvântarea Preasfințitului Părinte Timotei, Episcopul ortodox român al Spaniei și Portugaliei, teza de doctorat a părintelui Emanuel Pop (titular al unei parohii din eparhia iberică), susținută în anul 2020, în cadrul Școlii Doctorale de Teologie „Isidor Todoran” din Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, la specializarea Teologia biblică a Vechiului Testament cu noțiuni de Arheologie biblică și limbă ebraică clasică, sub competența îndrumare a Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă.

Cum era și firesc, *Cuvântul înainte* este semnat de coordonatorul tezei de doctorat care subliniază: „cercetarea părintelui Emanuel Pop își propune să scoată în evidență importanța făgăduințelor în iconomia mântuirii, punând accent pe perioada patriarhală care are ecouri puternice în întreaga Scriptură. Prin definirea terminologică, prin evidențierea unor concepte ca legământ, lege, fidelitate care stau în relație cu tema făgăduinței prin prezentarea punctuală și a cadrelor în care s-au evidențiat pentru prima dată făgăduințele cu diversele lor direcții și prin abordarea exegetico-teologică a acestor făgăduințe, părintele Pop oferă autenticitate, originalitate și profunzime lucrării sale, fapt pentru care cercetarea domniei sale este binevenită în arealul biblic românesc” (pp. 10-11).

Cartea are 3 capitole, fiecare cu mai multe subdiviziuni. Toate sunt precedate de *Intoducere* în care sunt prezentate obiectivele cercetării, precum și status quaestionis. Autorul mărturisește: „Am considerat această temă ca fiind providențială datorită vastelor sale extinderi spre toate cărțile Sfintei Scripturi, având accente antropologice care privesc spre eshaton...prezentarea unor referințe explicite în dezvoltarea temei făgăduinței, referințe pe care am încercat să le îmbrac într-o haină exegetică reprezentativă” (p. 26).

În capitolul de *Preliminarii* este prezentată, având ca punct de plecare aspectele terminologice și semantice, evoluția și receptarea ideii de făgăduință, termen folosit de 285 de ori în Biblia ebraică (pentru prima dată în Fac 6,18) și de 33 de ori în Noul Testament. „Legătura lui Dumnezeu cu poporul Său este descrisă peste tot în Sfânta Scriptură, în termenii unui legământ. Pactul sau legământul dintre Dumnezeu și om este modalitatea prin care Dumnezeu a ales să comunice cu lumea locuită, *mundanul* termenilor filosofici. Sfânta Scriptură este documentul pactului” (p. 51). Făgăduințele definesc relația dintre om și Dumnezeu în Vechiul Testament. Dumnezeu făgăduiește și rămâne fidel față de cuvintele Sale.

Autorul observă că „ideea de alianță este exprimată în Sfânta Scriptură ca ceva intim; este, de fapt, însăși alegerea lui Israel. Între Israel și Domnul Dumnezeu există o legătură personală. Dumnezeu a ales acest popor pentru a-I aparține Sieiși și a fi mărturisitor în lumea păgână de care este înconjurat” (p. 53).

În timp ce, pentru iudaism, promisiunile patriarhale sunt expresia de bază a noțiunii că Israel este națiunea aleasă de Dumnezeu, potrivit exegezei patristice, „scopul legămintelor a fost unic și centrat pe o singură direcție ce viza întregul neam omenesc. Acesta a fost aspectul principeps al legământului făcut de Dumnezeu cu omenirea: Dumnezeu aduce mântuirea nu doar unei singure națiuni (Israel), ci întregului neam omenesc” (p. 66).

Făgăduința vine întotdeauna din partea lui Dumnezeu, iar promisiunile sunt expresia fundamentală a grijii dumnezeiești pentru poporul Său. Făgăduințele pe care Dumnezeu le face patriarhilor biblici sunt și repere ale teofaniei, ale prezenței Lui în viața omului.

Pornind de la promisiunile lui Dumnezeu făcute lui Avraam, „din punctul de vedere al literaturii rabinice, subiectul făgăduințelor este centrat pe cele trei făgăduințe fundamentale: pământ (patrie), urmași și legământ veșnic” (p. 71).

Dacă în perioada post-exilică, pentru a justifica existența sa, poporul evreu a trebuit să recurgă la originile sale patriarhale (p. 121), „în epoca Mântuitorului, conceptul de legământ (berit) era deformat de la ideea tradițională a legământului vechi. El se baza doar pe ieșirea din umilirea politică în care au ajuns evreii și nu făcea altceva decât să accentueze rigoismul religios față de tendințele care veneau din exterior” (p. 96).

Capitolul se încheie cu o analiză a textelor din Epistolele către Romani și către Galateni, cu referire la raportul dintre făgăduință și lege, având în vedere conceptele de dreptate, credință și universalitate.

Capitolul al II-lea: *Legământ și făgăduință în Pentateuh* - partea centrală a tezei - arată că „Istoria lui Israel în Pentateuh, este de la început și până la sfârșit, o istorie a promisiunilor patriarhale. Cuvântul lui Dumnezeu se

transformă în promisiune și are un caracter veșnic. Promisiunea reprezintă partea centrală a planului lui Dumnezeu pentru Israel” (pp. 124-125).

Primul text analizat este Fac 3,15, protoevghelia, deoarece, conține prima mare promisiune pe care Dumnezeu o face oamenilor după cădere. Acesta „reprezintă, în viziunea interpreților moderni ai Sfintei Scripturi, unul dintre cele mai profunde locuri din Biblie” (p. 133).

Cu Noe și făgăduința dată lui de către Dumnezeu, începe o istorie a făgăduințelor. De remarcat că „dreptatea era nota distinctivă pentru Dumnezeu în alegerea celor cu care să facă legăminte și să îi coordoneze în lucrarea Sa. Astfel, în deschiderea unei interpretări spirituale a făgăduinței aduse lui Noe în Fac 6, 18 se consideră că dreptatea este cea care oferă lungime de zile pentru că doar ea poate deschide receptarea binecuvântărilor din partea lui Dumnezeu” (p. 151).

În continuare, este expus legământul lui Dumnezeu cu patriarhul Avraam (Fac 12, 2-3) - care va fi urmat în paginile Vechiului Testament de cele cu Moise și David - descris ca o făgăduință întinsă pe șapte direcții de binecuvântare, „relatarea „ciclului Avraam” are coerența sa prin însăși legătura pe care Dumnezeu o construiește cu Avraam; și a evoluției pe care aceasta o experimentează, până la binecuvântarea definitivă (Fac 22,16-18) și la realizarea acesteia în Fac 24,1” (p. 207). Referirea la Avraam - părintele monoteismului, model absolut de ascultare - se menține în toată teologia vechitamentară, iar în Noul Testament Mântuitorul Iisus Hristos și Ioan Botezătorul îl citează mereu ca punct de referință (Mt 2-3).

Un spațiu semnificativ este dedicat apoi făgăduințelor lui Dumnezeu manifestate față de ceilalți doi patriarhi: Isaac (Fac 26) și Iacov (Fac 28, 35, 32, 46, 48). De reținut că „promisiunile se transmit mai departe spre împlinire lui Isaac, doar datorită ascultării și credinței pe care le-a avut Avraam înaintea lui Dumnezeu” (p. 269). Părintele autor insistă asupra dimenisunii ecumenice a persoanei patriarhului Iacov, pornind de la Fac 28,13-15, „este evident... universalismul exprimat de către făgăduințele cu privire la prosperitatea omenească; întreg pământul este considerat a fi beneficiarul acestor făgăduințe exprimate de o făgăduință singulară, dar repetată” (p. 288).

În capitolul al III-lea: *Teologia promisiunii și a împlinirii* părintele Emanuel reliefează: „chemarea lui Avraam este începutul unei serii de chemări pe care Dumnezeu o va face până la sfârșitul veacurilor. După seria patriarhilor pe care Dumnezeu îi cheamă, pe fiecare în parte și personal, Dumnezeu îl cheamă pe Moise ca să pecetluiască alianța Vechiului Testament, apoi pe regi (Saul, David, Solomon, etc.), apoi pe prooroci. După seria proorocilor pe care îi ridică din mijlocul lui Israel, Dumnezeu pregătește venirea lui Mesia prin chemarea Sf. Ioan Botezătorul, cel care face legătura celor două Testamente. După venirea lui Mesia, Dumnezeu face chemarea

apostolilor și a ucenicilor Săi, pe care îi trimite să vestească alianța cea nouă a iubirii lui Dumnezeu prin Fiul Său, în Duhul Sfânt, până la sfârșitul veacurilor. După Sfinții Apostoli, Dumnezeu îi cheamă pe martiri, pe doctorii Bisericii, pe sfinți și împărați ca să vestească într-o lume ostilă Testamentul Său. Mileniul I și II este plin de oameni sfinți, dedicați în întregime slujirii lui Dumnezeu și aproapelui, care au avut parte de aceeași chemare sfântă pe care Dumnezeu a făcut-o lui Avraam și de care și noi contemporanii avem parte” (p. 336).

Autorul identifică în Pentateuh următoarele mesaje teologice: al făgăduinței și împlinirii, al patriei sfinte, al nădejzii, al sensului istoriei cu perspectivă eshatologică „împlinirea promisiunilor făcute de Dumnezeu nu depinde de un anume loc sau timp, ori de o anumită națiune sau clasă socială. Mesajul poate fi unul universal, iar rezonanța sa poate fi auzită de fiecare mic grup de oameni care trăiește experiența chemării și alegerii lui de către Dumnezeu” (p. 339).

Se aduce în atenția cititorului că „repetarea promisiunilor sunt ca un lait-motiv în tot Pentateuhul... de-a lungul istoriei lui Israel, Domnul descoperă noi forme de promisiuni care nasc din Ființa Sa și care au ca ultim scop fericirea omului și desăvârșirea întregii creații” (p. 366-367). Promisiunile devin în același timp profetice și mesianice. Făgăduințele Vechiului Testament se împlinesc în Iisus Hristos.

În finalul capitolului părintele Pop conchide: „creștinismul și iudaismul sunt două derivate ale aceleiași rădacini evreiești; unul luând o formă introvertită, a unui popor care vrea să mențină într-o formă națională credința lui Avraam, și altul o formă extrovertită, a aceleiași experiențe israelite fundamentate pe baze avraamice și care, prin Iisus Hristos Mântuitorul, se extinde spre toate națiunile pamântului. În acest sens, creștinii, deși nu sunt iudei, sunt autenticii israeliți, moștenitori ai făgăduinței universale date de către Dumnezeu lui Avraam și urmașilor lui Isaac și Iacov” (p. 384).

Concluziile sunt succinte, pertinente, sintetizând conținutul lucrării.

Bibliografia selectivă este în bună parte occidentală (cei mai cunoscuți teologi bibliști: Gerhard von Rad, Claus Westerman, Hans Urs von Balthasar), cu centrare pe teologia spaniolă (Jose Luis Sicre, J. Alberto Soggin, Juan Miguel Diaz Rodelas, Antonio Rodriguez Carmona, Luis Alonso Schokel, Xavier Pikaza, Felix Garcia Lopez, Francisco Varo, Elorza Jose Luis) care s-a aplecat profund asupra acestei teme și a altora din Vechiul Testament și conține: ediții ale Sf. Scripturi, dicționare, concordanțe și enciclice biblice, manuale și ghiduri bibliografice, resurse patristice, comentarii biblice, volume și studii de specialitate.

Părintele autor - foarte pasionat de cercetarea biblică vechitestamentară încă de pe băncile Seminarului Teologic - ne supune atenției un subiect

care prezintă interes pentru mediul teologic și laic, deopotrivă: făgăduința, legământul și împlinirea, toate subsumate relației (comuniunii) cu Dumnezeu, expunând pe parcursul demersului investigativ aspecte teologice esențiale și excursuri inedite.

DR. DACIAN BUT-CĂPUȘAN